

Evolutie van de sociale situatie en van de sociale bescherming **in België**

Monitoring van de sociale situatie in België en de vooruitgang op het vlak van de sociale doelstellingen en prioriteiten van het Nationaal Hervormingsprogramma en het Nationaal Sociaal Rapport

Synthese

April 2015

I. Belangrijkste conclusies van de analyse van de sociale indicatoren EU

- Vanuit het perspectief van de EU **bleef de globale sociale situatie in België de voorbije jaren vrij stabiel**. Zo bleef de negatieve impact van de crisis op de werkzaamheids- en werkloosheidsgraad beperkt en lager dan gemiddeld in de EU. Het bruto beschikbaar inkomen van huishoudens en het mediaan equivalent huishoudinkomen bleven min of meer op hetzelfde niveau. Deze resultaten laten zich optekenen tegen de achtergrond van sociale divergentie op Europees vlak.
- Wat de Europa 2020-doelstelling inzake de vermindering van het aantal personen in armoede of sociale uitsluiting betreft, is er sedert het begin van de strategie een status quo. Er kan bijgevolg tot dusver **geen evolutie vastgesteld worden in de richting van de doelstelling om tegen 2020 het aantal personen in armoede of sociale uitsluiting te verminderen**.
- De status quo is een gevolg van uiteenlopende ontwikkelingen voor verschillende bevolkingsgroepen. Het **armoederisico van ouderen is gedaald**. Tegenover deze positieve evolutie bij de oudere bevolking staat echter het groeiende armoederisico bij bepaalde segmenten van de actieve bevolking. Zo nam het **armoederisico substantieel toe onder personen met een laag opleidingsniveau**. Deze bevinding wijst op een **groeijende sociaal-economische kloof onder de actieve bevolking**
- De **doelmatigheid van de sociale bescherming neemt licht af voor de bevolking op actieve leeftijd**. Het armoederisico voor personen die leven in een huishouden met een lage werkintensiteit ligt hoger dan het EU-gemiddelde en steeg van 50% in 2004 tot 60% in 2013. Het percentage 'pre-transfer armen' wiens inkomen door sociale transfers boven de armoedelijijn komt te liggen daalde licht onder de actieve bevolking. Het percentage personen dat leeft in een huishouden met een zeer lage werkintensiteit (14% in 2013) blijft hoog in vergelijking met andere landen. Het behoort tot de hoogste in de EU. Na een lichte daling van 2005 tot 2008 is het de laatste jaren terug naar zijn initiële niveau gestegen.
- **Het percentage personen dat leeft in een huishouden met een lage werkintensiteit (14% in 2013) blijft hoog** in vergelijking met andere Europese lidstaten. Het behoort tot de hoogste in EU-context en is na een lichte daling tussen 2005 en 2008 terug licht gestegen.
- De **toename van het armoederisico onder de bevolking op actieve leeftijd is uitsluitend gesitueerd onder personen die hun woning huren**. Deze vaststelling wijst verder naar een toenemende dualisering tussen sociale categorieën. Het wijst ook op een groeiend aantal personen dat geconfronteerd wordt met de combinatie van een ontoereikend inkomen en relatief hoge huisvestingskosten
- De belangrijkste uitdagingen inzake kinderarmoede en actieve insluiting houden verband met de structurele uitdagingen voor de bevolking op actieve leeftijd, maar ongelijkheden in de toegang tot diensten, onderwijs en gezondheid(szorg) vormen ook cruciale factoren. Personen met een migratie achtergrond, personen in huishoudens zonder betaald werk en alleenstaande ouders vormen categorieën met een specifiek, hoog, risico op armoede of sociale uitsluiting.

II. Samenvatting

Deze nota werpt een blik op de evolutie van de sociale situatie in het licht van de doelstellingen van de Europa 2020-strategie¹. Deze analyse is voornamelijk gebaseerd op Europese sociale indicatoren, aangevuld met een aantal nationale gegevens en enquêtes.

De **sociale en economische situatie** in België is tijdens de crisis vrij stabiel gebleven. De groei van het BBP was iets gunstiger (of in bepaalde jaren minder ongunstig) dan het gemiddelde resultaat in de EU. Het begrotingstekort lag de voorbije jaren iets lager dan het EU28-cijfer, maar volgens voorspellingen zou dit de komende jaren andersom kunnen zijn. Nadat ons land er de voorbije decennia in geslaagd was de overheidsschuld af te bouwen, bedraagt deze door de crisis opnieuw 100% van het BNP. Het procentueel aandeel van de socialezekerheidsuitgaven in het BNP lag rond het gemiddelde van de Eurozone, en ligt volgens de meest recente cijfers net boven dit gemiddelde.

België is een van de lidstaten waar de **crisis** een eerder **matige sociale impact** heeft gehad. De werkzaamheidsgraad ligt niet veel lager dan voor de crisis. Het werkloosheidscijfer steeg tussen 2007 en 2013 met ongeveer één procent, wat beduidend minder is dan de EU28-toename. Volgens EU-SILC-schattingen nam het aantal personen met risico op armoede en sociale uitsluiting de afgelopen jaren licht toe. Deze stijging was voornamelijk te wijten aan de toename van het aantal mensen in gezinnen met een zeer lage werkintensiteit, maar ook voor armoederisico en ernstige materiële deprivatie werden lichte stijgingen waargenomen. Tot nu toe waren deze veranderingen niet belangrijk genoeg om statistisch relevant te zijn. De recentste cijfers voor 2012-2013 vertonen overigens een lichte afname. Globaal gezien zijn de wijzigingen van het aantal personen met risico op armoede of sociale uitsluiting tussen 2008-2013 echter niet significant.

Bij dit beeld van algemene relatieve stabiliteit moeten echter twee belangrijke opmerkingen worden gemaakt.

Ten eerste zien we halfweg de Europa 2020-strategie, en met cijfers tot inmiddels drie jaar na het begin van de strategie, **geen tendens in de richting van de Europa 2020-doelstelling inzake de vermindering van het aantal personen in een situatie van armoede of sociale uitsluiting**.

Ten tweede nemen we achter de globale stabiliteit **uiteenlopende tendensen** waar voor verschillende sociale categorieën.

Verschiedende indicatoren wijzen op een **verminderd risico op armoede en sociale uitsluiting bij 65-plussers**. Zowel het armoederisico-cijfer als het cijfer voor ernstige materiële deprivatie tonen een neerwaartse trend die reeds voor de crisis werd ingezet en blijft duren. Daarnaast werd de armoedekloof kleiner en nam de geaggregeerde vervangingsratio toe. Bij deze positieve evolutie kunnen wel enkele verdere kanttekeningen worden gemaakt. De ratio van het mediaan (equivalent) inkomen van ouderen en het mediaan equivalent inkomen van de personen onder 65 jaar bleef quasi

---

¹ De monitoring van de sociale situatie in het kader van de voornoemde Europese rapporten wordt gecoördineerd door de Federale Overheidsdienst (FOD) Sociale Zekerheid, met de ondersteuning van de Werkgroep sociale indicatoren NRP/NSR, die bestaat uit deskundigen op het gebied van sociale indicatoren van de federale en gewestelijke administraties, universiteiten, onderzoekscentra en stakeholder-organisaties (cf. bijlage 4 van het rapport voor een overzicht van de mensen die aan deze nota hebben meegewerkt). Voor de inhoud van deze nota is evenwel uitsluitend de FOD Sociale Zekerheid verantwoordelijk. Deze nota bouwt verder op voorbereidend werk van het OSE en het HIVA met betrekking tot de actualisering van de analyse van de sociale indicatoren van 2013. Contact: rudi.vandam@minsoc.fed.be of sebastien.bastaits@minsoc.fed.be.

stabiel, hetgeen lijkt te impliceren dat in het bijzonder de situatie van ouderen met de laagste inkomens verbeterd is. Dit blijkt ook uit een toegenomen doelmatigheid van de sociale bescherming. Dit is mogelijks het gevolg van maatregelen sedert de tweede helft van de jaren 2000 om de laagste pensioenen te verhogen, maar ook cohorte-effecten kunnen hierbij een rol spelen.

Niettegenstaande deze gunstige evolutie dient te worden aangestipt dat het armoederisico bij ouderen duidelijk boven de armoederisico voor de globale bevolking blijft. Tevens moet worden benadrukt dat de relatieve inkomenspositie van de ouderen nog steeds aanzienlijk achterop hinkt ten opzichte van gemiddelde EU28-niveaus: de armoedecijfers bij ouderen zijn hoger en zowel de geaggregeerde vervangingsratio als het relatieve mediaaninkomen zijn uitgesproken lager dan de EU28-niveaus. Afhankelijk van een aantal vooronderstellingen wordt verwacht dat de toekomstige vervangingsratio voor personen met een loopbaan van 40 jaar en een gemiddeld inkomen tegen 2053 licht zal dalen.

Anderzijds stellen we bij **de bevolking op actieve leeftijd (18-64) een lichte toename van het risico op armoede en sociale uitsluiting** vast. Deze toename blijkt zich echter te situeren binnen specifieke subgroepen binnen deze leeftijdscategorie die reeds met een verhoogd risico kampen. Zo wordt een substantiële toename vastgesteld van het armoederisico onder personen met een laag opleidingsniveau sinds de eerste helft van de jaren '00. De toename doet zich ook uitsluitend voor bij personen die hun woning huren, een groep met een globaal zwakker sociaal profiel in België. Het aantal personen in gezinnen met een zeer lage werkintensiteit nam toe, en tegelijk steeg het armoederisico bij deze groep. Verder nam het tewerkstellingspercentage bij laaggeschoolden af. Hoewel verder onderzoek noodzakelijk is, lijken deze vaststellingen te wijzen op een **toenemende dualisering onder de actieve bevolking**.

Het zeer hoge armoederisico bij **alleenstaande ouders** en **onderdanen van niet-EU-lidstaten** houdt verband met de hiervoor vermelde ontwikkelingen, maar vereisen wellicht ook specifieke beleidsklemtonen. Na lichte stijgingen de voorbije jaren lijkt het niveau inzake **kinderarmoede** en sociale uitsluiting momenteel eerder stabiel. Toch ligt het kinderarmoedeniveau nog steeds hoger dan de algemene armoedecijfers en blijven er grote structurele ongelijkheden naar gelang de sociale herkomst van kinderen bestaan, bv. op vlak van scholing en gezondheidsgedrag. De bestrijding van kinderarmoede blijft dan ook een cruciale uitdaging binnen een meer structurele aanpak van armoede en sociale uitsluiting. Kijken we naar de sociaaleconomische positie van **mensen met een migratieachtergrond**, dan blijkt België een van de minst performante EU-lidstaten te zijn.

Wat de situatie op vlak van **huisvesting** betreft, blijkt uit de indicatoren dat het aantal mensen in armoede of sociale uitsluiting enkel toeneemt op de huurmarkt. Tegelijk wijst de EU-SILC-enquête op hoge huisvestingskosten bij personen met een inkomen onder de armoederisicodrempel. Aangezien een zwakkere inkomenssituatie bij een en dezelfde bevolkingsgroep optreedt in combinatie met hogere noodzakelijke uitgaven voor huisvestingsgebonden aspecten, brengt dit ongetwijfeld moeilijke levensomstandigheden met zich mee.

Het niveau van armoede en sociale uitsluiting is **sterk verschillend tussen de deelgebieden (AROPE)**, met zeer hoge cijfers in Brussel (+40%), ongeveer 25% in Wallonië en rond de 15% in Vlaanderen².

---

2 Zie ook rapporten bij de deelgebieden:

- Observatoire de la santé et du social Bruxelles, Baromètre Social. Rapport Bruxellois sur l'état de la pauvreté 2014 (<http://www.observatbru.be/documents/publications/publications-pauvrete/barometre-social/2014-barometre-social.xml?lang=fr>)
- Studiedienst van de Vlaamse Regering, Vlaamse Armoedemonitor 2014 (<http://www4.vlaanderen.be/sites/svr/Pages/2014-07-01-armoedemonitor2014.aspx>)

Nieuwe, recente gegevens van de *Health Interview Survey 2013* bevestigen dat er **significante sociaaleconomische verschillen** zijn in **gezondheidsstatus en gezondheidsgedrag en levensstijl**. Op basis van de beschikbare aanwijzingen over de oorzaken van gezondheidsongelijkheden mogen we veronderstellen dat de toenemende sociaal-economische verschillen bij de actieve bevolking de gezondheidsongelijkheid binnen de bevolking op beroepsactieve leeftijd versterken. België scoort goed wat betreft de toegankelijkheid van geneeskundige verzorging, maar er zijn meer en beter vergelijkbare gegevens nodig om de performantie van landen op dit vlak beter te meten.

De wijzigingen in de sociaal-economische positie van ouderen en laaggeschoolden zijn wellicht de belangrijkste trends die uit de analyse van de indicatoren naar voor komen. Het is, tot slot, belangrijk om aan te stippen dat deze trends zich reeds vóór de aanvang van de crisis in 2008 begonnen af te tekenen. Bovendien kunnen zij ook op Europees niveau worden vastgesteld. Vooral wat betreft laaggeschoolden lijkt het bijgevolg te gaan om structurele veranderingen. Voor laaggeschoolden verzwakken deze ontwikkelingen de arbeidsmarktpositie en tegelijkertijd zetten zij de sociale bescherming van deze groep onder druk. Beleidsmatig is het van belang om oog te hebben voor deze structurele aspecten. In dit opzicht is de gezamenlijke uitdaging van de hoge aantal 'jobless households', dat slechts in beperkte mate wordt beïnvloed door de economische cyclus en veranderingen in de werkzaamheidsgraad, en de lage en dalende toereikendheid van de sociale uitkeringen voor specifieke groepen onder de actieve bevolking, daarbij een belangrijk gegeven.

- Les chiffres clés de la Wallonie n°13, décembre 2013, chapitre 6 "Revenus et conditions de vie", p.123-153, (http://www.iweps.be/sites/default/files/iweps_chiffres_cles_2013deg.pdf), L'indice de situation sociale (ISS) de la Wallonie (http://www.iweps.be/sites/default/files/iss_wallonie_avril_2014.pdf)

Federale Overheidsdienst
Sociale Zekerheid

© 2015

FOD Sociale Zekerheid / DG Beleidsondersteuning

Administratief Centrum Kruidtuin

Finance Tower

Kruidtuinlaan 50

1000 Brussel

www.socialsecurity.fgov.be

dg-strat@minsoc.fed.be

Verantwoordelijke uitgever: Tom Auwers